

FELSEFE OKUMA VE YAZMA

Mark B. Woodhouse, 1975

Tartışmalarımızı dört bölümde ele alacağız:

- 1- Felsefi yazıların çeşitleri
- 2- Felsefe okumaya hazırlık
- 3- Anlamak için okumak
- 4- Eleştirel okumak

1- Felsefi Yazıların Çeşitleri

Felsefi kitaplar, birincil ve ikincil olmak üzere iki gruba bölünür. Felsefeyi nasıl okuyacağınız, kısmen hangi gruba ait bir çalışmayı okuduğunuza bağlıdır.

Birincil eserler:

Felsefi birincil eserlerde yazar özel konular için delil ve görüşlerini sunar. Bu nedenle bu tür eserler felsefenin "orijinal" eserleri olarak değerlendirilir ve onlara bu yönde başvurulabilir.

Bu birincil eser yazarın kendi veya başka birinin düşüncesi ile başlayabilir, ama ereği o düşünce hakkında gerçeğe varmaktır. Birincil bir eserde düşüncenin orijinal olarak kimin olduğu veya tarihin herhangi bir noktasında o düşünce hakkında ne söylendiği yalnızca rastlantısal önem taşır.

Felsefenin birincil eserlerinin üç biçimi vardır:

- Kitaplar
- Makaleler
- Antolojiler

Thomas Hobbes'un *Leviathan*'ı ve Henri Bergson'un *Yaratıcı Evrim*'i birincil eserlere örnektir. Her iki yazar da başkalarının eserlerine dolaysız veya dolaylı bir şekilde başvururlar, ancak "kimin ne söylediği" onlar için ikinci dereceden önemlidir.

Birincil makaleler başlıca felsefi dergilerde görünür. Dergiler, filozofların kritik inceleme hakkında düşüncelerini ve yorumunu sundukları felsefi tartışmanın bir forumu gibi hizmet verir. Dergi makalelerinin kitaplardan daha kısa olması avantajı ile sizleri konunun kalbine götürür. Ancak daha sıkıştırılmış olup tipik bir makalenin bir sayfasını okumak ve yutmak tipik bir felsefe kitabının bir sayfasını okumaktan daha fazla zaman alır.

Birincil kitaplar ve dergi makalelerinden başka olarak birincil eserler antolojilerde bulunabilir. Antolojilerde daha önceden basılmış kitaplardan veya dergilerden seçilenler ve bazen özel bir antoloji için yazılmış özel parçalar bulunabilir. Bir filozofun tüm eserlerinden alıntılara

ayrılmış (örneğin Aristo'nun ana yazılarına ayrılmış) veya çeşitli yazarların belli bir alandaki eserlerinden alıntılara ayrılmış olabilirler.

İkinci el eserler:

Bazen yorum olarak anılan felsefenin ikinci el eserleri birincil eserleri çalışacaklara rehber olarak hizmet eder. İkinci el eserler için özel bir uyarı gerekiyor. İkinci el anlatım ve yorumları okumayı orijinal eserleri okuyana kadar ertelemelisiniz. Doğal olarak izlenmesi gereken sıra şudur:

Önce orijinal eser okunduktan sonra onun yorumlarına dönülmeli. Eğer önce yorum okunmuşsa hiç kuşkusuz orijinal eser daha zor okunacaktır; çünkü orijinali başkasının gözüyle okuyor olacaksınız.

Felsefeyi öğrenmede birkaç kısa yol vardır ancak çoğu uzundur. İkinci el kaynaklara kendini bırakmak, anlama için gerçek bir kestirme yol değildir.

Özel biçimli bir ikinci el eser türü vardır ki onlar mantıksal olarak bir önceki öneriden ayrı tutulurlar. Bu tarz bir eser herhangi bir filozofun görüşlerini temsil ettiğini iddia etmeden, özel bir problemi, eleştiriyi veya felsefenin genel görüşlerini özetler. Buna örnek olarak, yumuşak determinizm kuramının ana temalarını özetleyen kitabın bir bölümünü okuyabilirsiniz ya da varoluşçuluğun değişik biçimlerine bir genel bakış biçimindeki bir makale okuyabilirsiniz.

Bu tarz bir ikinci el eser orijinalden önce ya da beraber okunursa çok yararlı olabilir. Felsefeye yeni başlayan birçok ders bu özetleri birincil eserlerle birlikte kullanır. Onlar aranan düşünce biçimlerine ipuçları verdikleri gibi filozofun içinde çalıştığı çerçeveye perspektif bir bakış verirler. Ancak bu özetler tüm ikinci el kaynaklar gibi orijinal eserlere yardımcı olarak okunmalıdır, yerlerine değil.

Eğer gerçekten isterseniz felsefenin orijinal eserlerini okumaktan kurtulmanın birçok yolu vardır. Fakat sizin iyiliğiniz için böyle yapmamanızı gerektiren iki neden vardır. İlk olarak, filozofların birincil eserleri ile dolaysız ilişki, büyük bir zevk ve doyum duygusu verir. Kendinize dönmeye zorlanır ve daha önce iye olduğunuzu hiç düşünmediğiniz eğilim ve yetenekleri keşfedersiniz. Bu anlamda orijinal felsefe okumak bir kendini gerçekleştirme deneyidir.

İkinci olarak, filozofların kendilerine giden dolaysız yolu tutarak, bir kural olarak bilginin derinliği ve devamlılığı, kısa yoldan elde edilen yüzeysel anlayışı bastırır, örneğin; bir filozofun temel görüşlerinin ana hatlarına dönüş sıkça, anlayabildiğimiz veya anlayamadığımız gerçeklerin ezberlenmesi sürecine indirgenir.

Filozofların kendilerinin dolaysız, eleştirel incelenmeleri onlarla bütünleşme eğiliminde olan bir süreçtir, sizin bir parçanız olur.

2- Felsefe Okumaya Hazırlık

Felsefe okuma, hayatınızın mücadeleye en çok davet eden ve ödüllendiren bir deney olabilir. Ancak bu yolda hazırlıklı olmanız gereken birkaç engel vardır. Filozofların sunduğu ve incelediği düşünceler yeterince alışılmamış olabilir ancak durum düşüncelerini açıklama tarzları ile sıkça karışır.

Yalnız zor kelimeler değil aynı zamanda bazen başka çağın tarzı ile yazılmış karışık cümleler bulabilirsiniz. Filozoflar genellikle okuyucularının iyi bir altyapıya iye ve okuma yeteneklerinin iyi olduğunu kabul ederler. Genellikle okuyucularının dost filozoflar ve entelektüel olmasını beklerler.

Başlarken aşağıdaki birkaç nokta akılda tutulmalıdır:

Okumak için oturunca kendinize en az bir saat ya da daha fazla zaman ayırın. Felsefe yalnızca sözcüklerle oynamak değildir; düşüncelerin içine girebilmek için sözcüklerin arkasına geçmemiz gerekiyor.

Tarih ya da sosyoloji konularından bir bölümünü okumak için bazen “yirmi dakika tarama” yaklaşımı yeterli olabilir ancak bu yaklaşım felsefe için değersizdir. Hızlı okumaktansa hiç okumamak daha iyidir. Dahası felsefe okuma çok yoğunlaşma gereksediğinden, aklınızı başka konuların ağırlıklı bir şekilde işgal etmediği bir zamanı seçmelisiniz.

İkinci olarak, durup-ilerleme yaklaşımını kullanma yerine, sürekliliği sağlamak büyük kolaylık sağlar. Kılğıl olarak bu demektir ki her gün biraz felsefe okumak yapabildiğiniz zaman çok okumaktan iyidir. Okumalar arasındaki arayı çok uzatırsanız her zaman yeniden başlamanın gereğini duyarsınız.

Üçüncü olarak, el altında bir ya da iki felsefi terimler sözlüğü ile birlikte iyi bir genel sözlük bulundurun. Fakat sözlükler de her terimi ve onların değişik anlamlarını doğru biçimde veremezler.

Son olarak da okurken olabildiğince kişiliğinizi uzak tutmaya çalışın çünkü kişisel beğeniler felsefi incelemede arka koltukta yer alır. Kazanmak ya da kaybetmek için özel bir tartışmaya girmiyorsunuz; gerçeği ya da ona yakın şeyi arıyorsunuz.

3- Anlamak İçin Okumak

Felsefe okumada ana kural her eseri ya da bölümü iki kez okumaktır. Her okuma başka amaca yönelmelidir. İlki anlamaya yönelirken ikincisi eleştiriye yönelmelidir.

Anlamak için okuma açık akıl ile başlar. Anlamı kavramaya yöneldiğimiz için yazara anlamı açık yapması için her şansı vermeliyiz.

Bu amaca ulaşmanın dört yolu vardır:

- Ön anlamayı geliştirmek
- Tolerans ya da hoşgörü ilkesini uygulamak
- Aktif ve etkin biçimde okumak
- Metinlerin ilgili düşünceler ile ilişkilerini kurmak.

Genel çerçeve ya da bakış açısı nedir? Yalnız ağaçları değil, ormanı da görmelisiniz, önce ormanı görme, sonra ağaçları görmenize yardımcı olacaktır.

Yazar size çok sık yardım için ipuçları verir. Bunlar kitaplarda tanıtım ve içerik tablosu, makaleden kısımlar ya da eserlerin kendi başlıkları bile olabilir. Yazarın eserin kapsamı veya bakış açısını açıkladığı giriş kısmı özel bir dikkatle okunmalıdır.

Antolojiler özel bir durumdur, çünkü onların giriş kısımları yayımcı tarafından yazılır. Bu yazılar anahtar düşünceyi unutulabilir ya da yazarın kaçınmak istediği bir düşünceyi öne çıkarabilir.

İkinci bir adım olarak kendinize yazarın tezine yandaş biçimde nasıl tartışabileceğinizi sorun. Varsayın ki yazar Tanrının olmadığını savsun. Bu sav yönünde hangi kanıtları imgeleyebilirsiniz? Başka kaynaklardan kanıtlar aradınız mı? Bu kanıtlar yazarın tezini savunmak için nasıl kullanılır?

Bazen sizin için tatsız hatta tehlikeli söylemler olabilir. Buna rağmen yazar gibi düşünmek iki nedenle önemlidir. Bu tip çalışmalar ilk olarak aklınızı açmaya yardımcı olur ve yazarın savlarını daha iyi anlayabilirsiniz. İkinci olarak bu yeni anlayış yazarın eserinden daha çok zevk almanızı sağlar.

Birisini yanlış anlamak için düşünmeye “yazarın ne söyleyeceğini biliyorum, ne neden gösterirse gösterecek gerçek olamayacağına eminim” diye başlamaktan daha kolay bir yol yoktur. İlk okumada derdiniz "gerçek" değil "anlamak" tır.

Üçüncü hazırlık yazar hakkında bilgi edinmektir; çünkü çoğu filozofun görüşlerini bildirmede kullandıkları kendine özgü yöntemleri vardır. Bunları önceden bilmek okumada çok yardımcı olur. Örneğin, Platon’un diyaloglarında ana karakter öğretmeni Sokrates’tir. Platon olumlu felsefi düşüncelerini onun ağzından söyler. Bir şey söyleyerek onun tam tersini demek isteyen eş deyişle cinası sık kullanan yapısını bilmiyorsak Sokrates’i yanlış okumak çok kolaydır. Bunların hepsi güzel de hazırlık anlayışını geliştirmek için genel terimlerle tam olarak ne yapmamız gerekiyor diyebilirsiniz.

Yanıt üç aşamalıdır:

- Yazarın uğraştığı ana konu ve sorunsalın aynı şeyler olup olmadığı hakkında genel bir düşünceniz olmalı. Örneğin; sorunsal adalet olurken, ana konu kurallara uyma olabilir. Bunlar aynı şeyler midir?
- Savunulan sonuçlar hakkında bazı ön birikim ve düşünceleriniz olmalı. Örneğin; “adalet ile kurallara uyma birbirleriyle kesişirler ancak aynı değildirler” gibi.

- Yazarın nasıl ilerleme eğiliminde olduğu konusunda da bazı düşünceleriniz olmalı. Örneğin, yazar adalete değil de kurallara uymayı kapsar gibi görünen durumları tarif ederek tartışmaktadır?

Bu üç alan da çoğunlukla karışık ve sorularınıza yanıtlar açık olmaktan uzak olabilir. Bununla beraber bu alanların her birinde anlayışı biraz geliştirmek için çabalamalısınız.

Hoşgörü kuralını uygulayın

Metin çeşitli yorumlar alırsa veya bazı yerlerde anlamlı gelmiyor ya da ters görünüyorsa o zaman anlam verecek ve belirsizliklerden kaçınacak bir şekilde okumalısınız eş deyişle yazarı doğrulayacak yorumu vermelisiniz. Bu kural, bazı zorlukları sizin anlayamıyor olmanızı düşünmenizi gerektirir.

Etkin okumak

Felsefeyi etkin okumak, metinleri anlayarak incelemek demektir; çünkü siz, sözcüklerin bir şekilde kendiliğinden konuşacağını umut eden edilgen bir gözlemci değilsiniz. Felsefe okumak, kesinlikle gazete ya da tarih ders kitabı okumaya benzemez.

Etkin okumak için ilk olarak size nasıl uygun geliyorsa o şekilde okurken notlar almalısınız. Bu notlar anlayışınızın, sorularınızın, eleştirel düşüncenizin ve olası yanlış anlamalarınızın bir tutanağı olacak. Notlarınız eserin ne hakkında olduğunu belirten genel bir tanım ile başlamalıdır. İlerledikçe, anlayışınız derinleştikçe yorumunuz da büyük ölçüde değişebileceğinden olası düzeltmeler için sayfalarda yer bırakın.

Eserin her ana paragrafı notlarınızda kısa bir biçimde yer almalıdır. Başarılı olmak için yazar tarafından verilen tam tanımların dışındaki ana fikirleri kendi sözlerinizle yazınız. Bu fikirleri anlatmanın tek yolu yalnızca yazarın kendi sözcüklerini kullanmaksa bu durum yazarı iyi anlamadığınızı gösterir.

Bir şeyi anlamak, onu başka şeylerle, başka sözcüklerle, edimlerle, düşüncelerle ve işlerle ilişkilendirebilmektir. Ana fikri kendi sözcüklerinizle anlatamıyorsanız (bir başka deyişle) o konuyu iyi anlamadınız demektir.

4- Eleştirel Okumak

İlk okumadan sonra eseri yeniden ve eleştirel bir gözle okumalısınız. Eleştirel okuma, kılıç elde karşılaştığınız her cümleye saldırmaya hazır ilerleme değildir. Daha çok neyin önemli olduğu ve önemli olanın doğru ya da akla sığar olup olmadığını kararlaştırmada yargınızı geliştirmektir. Sonuçta vereceğiniz yargı, yazar öz olarak doğru, kısmen doğru ya da tamamen yanlış şeklinde olabilir.

Eleştirel felsefe okumak, felsefe yapmaktır.

Eleştirel ve etkin okumada şu noktalar göz önünde tutulmalıdır:

- Ana noktalar ya da düşünceler anlaşılır mıdır?
- Ana noktalar ya da vargılar akla sığar nedenlerle desteklenmiş midir?
- Yazarın göz önüne almadığı yanlış başlangıç noktaları (varsayımlar) gibi zayıflıklar var mıdır?
- Eser, amacına ne kadar yaklaşmıştır?
- Eser hakkındaki eleştirilerinizi iyi nedenlerle destekleyebiliyor musunuz?

Felsefe yapma ve felsefe okuma bir madalyonun iki yüzü gibidir. Ancak bir üçüncü yüz de vardır ki bu da felsefe yazmadır. Felsefi yazıda felsefe okumanın ve yapmanın sonuçları ayrı bir şekilde damıtılmaktadır.

Bir kez, felsefe okumanın, yazmanın ve yapmanın neyi kapsadığını anladığınız zaman felsefenin kalbini anlamış olacaksınız.